

PRODROMIȚA – O MĂRTURIE ORTODOXĂ ÎN ISTORIA ROMÂNILOR¹

Pr. conf. dr. Petre COMȘA

Facultatea de Teologie a Universității „Valahia” din Târgoviște

Abstract

The meaning of our fulfillment in history is presented from the perspective of our fulfillment as part of cosmic, universal Church. The promoting of the Romanian values, which is encouraged by ones, but challenged by others, in the 18th century, proved to be acceptable to God, this being seen from the fact that He gave us a non-handmade icon, called Prodromita, fundamental milestone on the road to our fulfillment. Prodromita was given first of all to those who are striving in the promoting of the Romanian values. Unfortunately, Prodromita is less presented and therefore less known, fact that has negative consequences regarding the fulfillment and the contentment of the Romanian people. Prodromita does not isolate us by other nations, because the Good Lord gave to each nation non-handmade icons, according to its specificity, but all of them having something in common: the brightness of the Holy Spirit that is One and that unites us.

Keywords: history of the Church, Romanian values, Orthodox conscience, icon, ecclesial culture

Introducere

Întreaga creație este destinată să devină Sfânta Biserică a Domnului nostru Iisus Hristos, trupul Lui. În *Păstorul* lui Herma ni se spune că lui Herma Biserica îi apare ca o femeie bătrână. Întrebând acesta de ce este bătrână, i se răspunde că este bătrână deoarece este făcută înainte de facerea lumii, iar lumea pentru ea a fost făcută, pentru a deveni Biserică. Totul este creat pentru a deveni Sfânta Biserică universală, care cuprinde totul, în care avem jertfelnicul cel mai presus de ceruri, în care, după modelul Domnului nostru Iisus Hristos, totul și fiecare în parte este jertfă, jertfelnic și jertfitor.

---

¹ Prezentul studiu este dedicat împlinirii a 150 ani de la pictarea icoanei Prodromița, prin minune dumnezeiască, la Iași, în 1863.

Din acest punct de vedere, *istoria* înseamnă drumul în timp, de împlinire a Universului ca Sfântă Biserică. Fiecare moment de îmbisericire și de sporire în această îmbisericire a creației este un moment istoric. Fiecare eveniment de hristificare, de sfințire întru Domnul a lumii, este o pagină de istorie înscrisă în *Cartea vieții*. Fiecare clipă de zidire a Sfintei Biserici cosmice este un moment de istorie sfântă, care va culmina cu intrarea în veșnicie a lumii.

Pornind de la aceste premise, rezultă că fiecare neam în parte, fiecare popor trebuie să-și aducă contribuția la această zidire a Împărăției Tatălui, și Fiului, și Sfântului Duh, în specificul lui. Sfințenia este una, dar se manifestă în mod distinct în viața fiecărui popor. În acest sens, și poporul român, cu pământul și cerul românesc, trebuie să se zidească ca Sfântă Biserică, ca Sfântă Biserică Ortodoxă Română. Și aceasta este, astfel, o parte a Împărăției Tatălui, și Fiului și Sfântului Duh, a Sfintei Biserici universale, sobornicești. Biserica văzută, lăcașurile de cult, sunt laboratoare de deschidere către Sfânta Biserică universală, în care se săvârșește Liturghia cosmică, în jertfelnicul cel mai presus de ceruri. Nu suntem chemați să ne închidem în lăcașurile de cult, în biserici, ci să ne deschidem prin ele spre lăcașul care este chemat să fie tot cosmosul. De aceea și românii, în sfințenia și specificul lor, trebuie să se zidească ca parte a Sfintei Biserici universale. Iar românii au intuit duhovnicește acest lucru și, în acest sens, au pictat pereții bisericilor și în exterior, între care Voronețul este cel mai cunoscut exemplu. Prin aceasta se arată că biserica-lăcaș nu este făcută să ne izoleze de lume prin zidurile ei, ci zidurile ei sunt membrane prin care ne deschidem către zidirea Bisericii cosmice. De aceea, pământul țării noastre a fost numit „pământ cântând în imagini” (Wilhelm Nyssen), „grădină a Maicii Domnului”. Și astfel, istoria noastră este o istorie ortodoxă română, o istorie adevărată română, în măsura în care ne zidim ca parte a Împărăției Domnului nostru Iisus Hristos, în care cu toții, cu pământul și cu cerul nostru românesc, suntem chemați la șederea de-a dreapta Părintelui ceresc.

Plecând de la această perspectivă, istoria noastră este foarte bine descrisă prin pilda neghinei. În ogorul Domnului Iisus Hristos sunt și oameni care se aseamănă boabelor de grâu, care dau roade bune, dar și oameni care se aseamănă boabelor de neghină, care dau roade rele. Dar, așa cum ne spune Domnul Iisus Hristos, nimeni

nu are voie să meargă să smulgă neghina, ci trebuie lăsat să se coacă și grâul, și neghina, și abia după aceea grâul va fi pus în hambare (în raiul lui Hristos), iar neghina va arde în iezerul de foc. Și dacă facem aceasta în agricultură, cu atât mai mult o vom face între oameni, deoarece dacă sămânța de neghină nu se transformă niciodată în sămânță de grâu, în cazul oamenilor, un om care astăzi este *neghină*, mâine poate deveni *grâu*, și invers. În viața fiecărui om sunt momente când este mai mult sau mai puțin *grâu*, dar și momente când este mai mult sau mai puțin *neghină*. Mai mult decât atât, cu cât cineva este mai mult *grâu*, de dorit *grâu* cât mai curat, cu atât mai mult va scrie o pagină de istorie luminoasă, va pune o cărămidă trainică la Biserica lui Dumnezeu. Este o datorie sfântă a fiecăruia de a ne sili a fi cât mai luminos, dar și într-o continuitate de virtute, în procesul acesta de scriere a istoriei. Dar este și de datoria istoricilor de a trece în cărțile și manualele de istorie aceste momente de Duh Sfânt, căutând ca nu cumva cele care sunt cele mai sfinte pentru un neam să nu fie menționate, iar cele mai puțin curate să fie prezentate precum curate. Istoria are un înalt nivel mobilizator și educativ, și de aceea prezentarea istoriei adevărate nu este numai o datorie față de adevăr, dar și o datorie față de popor, care trebuie educat și călăuzit după cele mai frumoase modele.

Astfel de model dumnezeiesc neprezentat de obicei în paginile istoriei noastre este *Prodromița* – icoană nefăcută de mână și zugrăvită prin minune dumnezeiască.

1. Cadrul istoric în care apare *Prodromița*

Prodromița a fost zugrăvită prin minune dumnezeiască în noaptea de 28 iunie 1863, în plin secol al Iluminismului, în perioada modernă. Este perioada în care omenirea este împinsă spre formarea unei concepții de viață ruptă de credința creștină.

Dacă în creștinism omul stă cu privirea orientată în primul rând spre viața veșnică, timpul și spațiul apărând odată cu creația lumii de către Dumnezeu, Cel necreat, veșnic și de necuprins, în perioada modernă materia este înveșnicită și, odată cu ea, și timpul, și spațiul devin veșnice. Omul este rupt astfel de veșnicia necreată și necuprinsă și este introdus în veșnicia creației, a timpului și a spațiului. Omul începe să se miște, să vieze și să existe nu în Domnul,

cum spune Sfântul Apostol Pavel, ci în cele materiale, în spațiu și în timp. De aceea, el începe să-și raporteze viața la cele create și materiale. Îndemnul kantian *Îndrăznește să cunoști!* îl face pe om încrezător în propria rațiune, lumina naturală a rațiunii fiind considerată suficientă pentru a cunoaște creația.

De asemenea, deschizând neamurile ochii asupra lor, mai mult sau mai puțin din perspectiva Domnului nostru Iisus Hristos, apar momentele acestea, al constituirii statelor, dar și al revoluțiilor, precum cea din 1848, urmând Revoluției franceze, din 1789, care, dacă nu a eliminat, cel puțin a alterat adevăratul duh creștin.

Și în țările române se manifestă acest duh cu iz național, patriotic și eliberator, uneori acestea nefiind înțelese tocmai ortodox. Țările române, sub domniile fanariote, erau supuse unui duh de închinare, atât material, cât și duhovnicesc, grecesc. Revoluția de la 1848, unirea țărilor românești Moldova și Țara Românească marchează această perioadă prin personalități precum: Nicolae Bălcescu, Mihail Kogălniceanu, Ana Ipătescu, Alexandru Ioan Cuza.

De asemenea, prin Anton Pann, se introduce termenul de „românire”, acesta vorbind de „românirea cântărilor bisericești”. Dacă cercurile grecești susțineau că trebuie să se cânte muzica psaltică precum grecii, ceilalți, în frunte cu Anton Pann, susțineau necesitatea „românirii” cântărilor, adică să fie cântate după specificul nostru românesc. Specificul românesc este scos în evidență în muzică și de Ciprian Porumbescu, precum și de alți compozitori și interpreți. De asemenea, în literatură se manifestă *Junimea* lui Titu Maiorescu, având în centrul activităților ei personalități precum Mihai Eminescu, Ion Creangă, I.L. Caragiale, Ioan Slavici etc., toți căutând să scoată în evidență specificul nostru românesc.

Aceleași eforturi se fac și în pictură, în iconografie. Dacă în poezie se remarcă Mihai Eminescu, în iconografie și în pictură îl avem pe Nicolae Grigorescu (1838-1907), asupra căruia vom zăbovi mai mult, pentru că preocupările cercetării de față vizează, în primul rând, domeniul iconografiei.

Vorbind despre Nicolae Grigorescu, prietenul său, Alexandru Vlahuță scrie: „În opera lui se oglindește viața lui. Toată viața lui. O viață mai simplă, mai curată, mai cucernic închinată artei și mai frumos trăită în prietenie cu natura nu se poate concepe. Dacă vorbele n-ar avea nevoie de explicații, din două vorbe ne-am înțelege

asupra personalității lui Grigorescu: sincer și simplu, și la o adică de una singură: sincer”². „Grigorescu rămâne, în primul rând, pictorul nostru național, *marele interpret al romantismului național*, cum avea să-l numească Octavian Goga. Profund atașat de modul de viață și de valorile spirituale ale neamului său, i-a închinat numeroase poeme în culori. A început un nou capitol în istoria picturii românești și a creat un adevărat stil românesc în artă: școala noastră de pictură dobândește, mai ales datorită lui, un caracter propriu, o viziune originală (...). Cum spunea criticul și istoricul de artă Ionel Jianu, *de o pictură cu adevărat națională, având un profil original, nu poate fi vorba decât începând cu Nicolae Grigorescu*. El a găsit forma cea mai potrivită pentru a reda portretul țaranului român și frumusețea peisajului românesc, pentru *a tălmăci într-un grai nou, românesc, pe înțelesul tuturor fondul comun al întregului popor* (...). Grigorescu a adus *un cântec nou pe lume*, cum atât de frumos spune biograful său, Alexandru Vlahuță. *Dar acest cântec nu este numai al său. În el răsună și doina, și aleanul, și dorul, și optimismul, și încrederea în viață, și dragostea pentru natură a țaranului român, și de aceea cântecul acesta însorit este al întregului nostru popor*, observa același Ionel Jianu. În ceea ce privește originalitatea operei și importanța ei pentru evoluția de mai târziu a artei românești, precum și caracterul profund național, rolul lui Grigorescu în pictură a fost asemănat cu cel al lui Eminescu în poezie, al lui Caragiale în literatura dramatică și al lui Enescu în muzică. Dincolo de valoarea artistică impresionantă, creația lui înseamnă, deopotrivă, și asumarea unei datorii morale, aceea de a face onoare țării în care s-a născut și de a ridica la un nivel universal cultura românească.”³

Cele spuse despre Nicolae Grigorescu acoperă numai în parte chemarea și vocația acestuia. El a fost chemat să fie apostol al neamului, în sensul cel mai propriu. A fost chemat să cânte cântecul Păstorului, ca să orienteze oile spre Domnul Iisus Hristos, spre Biserica Lui. Adică să îmbine patriotismul nu numai cu o curăție morală, ci și cu sfințenie. Ceea ce spun nu este prea mult, pentru că iată ce spune el despre sine: „Se vede treaba că zugrăvitura era în neamul nostru,

² *Viața și opera lui Grigorescu*, în col. „Pictori de geniu”, Editura Adevărul, București, 2009, p. 7.

³ *Ibidem*, pp. 11-14.

că mult îmi mai plăceau și mie icoanele când eram mic. Pentru mine, sfinții erau vii; stam cu sfială înaintea lor și eram încredințat că și ei se uită la mine; mă așteptam să-i aud vorbind, să-i văd mișcându-se, ridicând mâna să mă binecuvânteze”⁴.

Această stare îngerească o are pictorul și la 15 ani. Spune el: „Eram de cincisprezece ani, când meșterul care zugrăvea biserica de la Zamfira m-a luat cu el ca să-i fac sfinții de la catapeteasmă. Acolo am cunoscut o fetică tot așa cam de vârsta mea. Foarte frumoasă. Avea niște ochi mari albaștri și-n toată figura o expresie dulce, de-o cumiințenie îngerească. Și, nu știu cum, că ne-am pomenit prieteni. Seara, când isprăveam de lucru, ne-ntâlneam în grădina bisericii. Era vară, liniște, frumos ca în vis. Și ne plimbam alături, ținându-ne de mână, și nu spuneam nimic. Dar eram așa de fericiți, cum numai la vârsta aceea poți fi. Când ne despărțeam, ne strângeam de mână, ne șopteam încetșor: *Noapte bună* și ne dam întâlnire pe a doua zi, tot la ceasul și în locul acela... Era pentru mine tot ce făcuse Dumnezeu mai frumos pe lume. Și nici nu mai puteam gândi la altceva. Odată, plecase zugravul la târg, și se vede că se-ncurcase la vreun chef, c-a lipsit două zile. Ajunsese cu lucrul la turla cea mare din mijlocul bisericii, unde mai rămăsese de făcut un serafim în creștetul bolții. Îmi isprăvesc eu ce-aveam de făcut și mă urc pe schele, mă cocotșez pe un scaun, ca s-ajung, și cât voi fi lucrat eu acolo nu știu, dar când dau să mă depărțez puțin ca să văd ce făcusem, o dată aud, de la spatele meu, glasul jupânului: *Bravo, mă băiete, să trăiești! E cel mai frumos înger pe care l-ai făcut tu. Leită Măriuca popii, dar parcă-i și mai frumoasă aici*. Fără să vreau, făcusem chipul de care tot sufletul meu era plin”⁵.

Îl vedem pe N. Grigorescu, la doar 15 ani, nu numai într-un proces de umanizare, de moralizare, ci într-un proces de hristificare, de îmbisericare, de viață a unui înger în trup. Procesul acesta continuă, atingând forma maximă, la Mănăstirea Agapia (1858-1860). Aici el caută nu numai să redea specificul țaranului român și al peisajului românesc, ci mult mai mult, vrea să redea *chipul românesc al Maicii Domnului*⁶. Ceea ce și reușește, atât cât îi era creștinește

⁴ *Ibidem*, p. 24.

⁵ *Ibidem*, p. 39.

⁶ Bogdan Cronț, *Icoanele lui Grigorescu, expuse la Iași*, în „Ziarul Lumina”, sâmbătă, 31 martie 2012, p. 1.

posibil. Așadar, până la această vârstă el îmbină armonios sfințenia ortodoxă cu specificul românesc și contribuie la zidirea Bisericii românești ca parte a Bisericii universale, pentru că „nu putem să nu sesizăm, așa cum spuse IPS Teofan, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, lumina cerului din arta religioasă semnată de Nicolae Grigorescu”⁷.

Dar numai până la vârsta de 20 de ani Nicolae Grigorescu îmbină armonios îmbisericirea și românirea icoanelor și a picturilor. După aceea, Nicolae Grigorescu pleacă la Paris și este preocupat de românirea picturii din portrete și din peisaje, fiind destul de rupt de viața bisericească.

Acesta este considerat punctul maxim al nivelului iconografic românesc din această perioadă. Din păcate, atât în manualele de istorie, cât și în cele de religie, *Prodromița*, de cele mai multe ori, nici măcar nu este amintită.

2. Icoana *Prodromița* la Athos

Adevăratul ctitor al Schitului românesc Prodromu de la Muntele Athos este ieroschimonahul Nifon Ionescu⁸. El este cel care pune bazele schitului, în 1850, sfințit apoi, în 1860.

„În 1863, părinții ieroschimonahi Nifon și Nectarie (...), plecând să vină în Țara Românească pentru trebuințele acestui schit, aveau la inimă dorința și evlavia pentru o sfântă icoană mai însemnată și de minuni făcătoare a Maicii lui Dumnezeu, care să fie spre mângâierea celor ce se vor afla în acest sfânt locaș, după cum mai toate mănăstirile Sfântului Munte au câte o icoană făcătoare de minuni.

Deci aflându-se părinții Nifon și Nectarie în orașul Iași, capitală a Moldovei, au început a cerceta acolo un zugrav mai iscusit și cu viață plăcută lui Dumnezeu, care să le zugrăvească o icoană a Maicii lui Dumnezeu. Și din pronia dumnezeiască, au găsit pe un zugrav bătrân, cu numele Iordache Nicolau, care s-a învoit să le facă această sfântă icoană după modelul ce i-au dat părinții. Însă i-au pus și îndatorire ca să lucreze cu post, adică de dimineață până când va flămânzi, neluând nimic în gură; iar după masă să nu mai lucreze la această sfântă icoană, și într-acest fel să urmeze cu lucrul icoanei

---

⁷ *Ibidem*, p. 3.

⁸ Pr. Ioanichie Bălan, *Patericul românesc*, Galați, 1990, p. 48.

până la săvârșirea ei. Și-a primit numitul zugrav învoiala aceasta cu toată mulțumirea și evlavie, zicând doar că el nu poate lucra acum ca mai-nainte, că a îmbătrânit și-i tremură mâinile; iar părinții Nifon și Nectarie l-au mai îmbărbătat, zicându-i să se silească și să aibă credință că îl va ajuta Maica Domnului. (...) Și mai departe spune el însuși: *«Eu Iordache Nicolau, zugrav din orașul Iași, am zugrăvit această sfântă Icoană a Maicii lui Dumnezeu, cu însuși mâna mea, la care a urmat o minune preaslăvită în modul următor: După ce am isprăvit veșmintele, după meșteșugul zugrăvelii mele, m-am apucat să lucrez fețele Maicii Domnului și a Domnului nostru Iisus Hristos; după ce am dat mâna întâia și a doua, de noapte apucându-mă ca să zugrăvesc desăvârșit, privind eu la chipuri cu totul au ieșit dempotrivă, pentru care foarte mult m-am mâhnit, socotind că mi-am uitat meșteșugul; și așa fiind, seara m-am culcat scârbit, nemâncând nimic în ziua aceea, socotind că a doua zi sculându-mă să mă apuc mai cu deadinsul. După ce m-am sculat a doua zi, mai întâi am făcut trei metanii Maicii lui Dumnezeu, rugându-mă ca să-mi lumineze mintea, să pot isprăvi sfânta ei Icoană. Și când m-am dus să mă apuc de lucru, o! preaslăvite minuni ale Maicii lui Dumnezeu! S-au arătat chipurile drese desăvârșit, precum se vede, și eu văzând această minune n-am mai adaos a-mi pune condeiul, fără numai am dat lustrul cuvințios, deși cu greșală am făcut aceasta ca să dau lustru la o asemenea minune. Aceasta este povestirea acestei sfinte Icoane».*

Minunea aceasta s-a întâmplat în noaptea spre 28 iunie și, din pricina prăznuirii Sfinților Apostoli Petru și Pavel pe 29 iunie, s-a mutat slujba icoanei pe 12 iulie (...). Și însuși mitropolitul Calinic Miclescu, cu tot clirosul său, au văzut sfânta Icoană, și crezând i s-au închinat cu toată evlavie, minunându-se și zicând: *Cu adevărat mare dar ne-a dăruit Maica lui Dumnezeu prin această minunată și preaslăvită Icoană a sa.* (...) Și a început darul Maicii lui Dumnezeu a lucra prin această sfântă Icoană și a face minuni multe, pe care părinții nu le-au însemnat, fiind obosiți de îmbulzeala poporului, care cerea neîncetat a li se citi paraclise și aghiasme, încât nu puteau să ție socoteală de cine cu ce se folosește și, mai ales, că erau amenințați de orășeni de a le opri Icoana acolo, zicând că a lor este, fiindcă în Iași s-a făcut minunea, cu zugrăvirea dumnezeieștilor ei fețe. (...) Părinții Nifon și Nectarie (...) au ridicat cu grăbire sfânta

Icoană și au plecat spre Sfântul Munte. (...) Dar se înștiințase și Vodă Cuza și zicea: să se oprească sfânta Icoană, fiindcă s-a făcut minunea în țară. (...) La plecarea părinților Nifon și Nectarie din Galați cu sfânta Icoană, aproape de pornire fiind, s-a făcut fața sfintei Icoane *ca ghermesit*, adică valuri de-a curmezișul obrazului, ca asudată. (...) Și a fost dusă în Sfântul Munte și așezată în biserica Schitului Prodromu, făcând multe minuni (...).

Mărimea acestei sfinte Icoane este în lungime de 4 palme și jumătate, iar latul după analoghie. Nu este făcută după nici una dintre icoanele făcătoare de minuni, ci este făcută după un nou plan al zugravului. Fața ei este cum este culoarea grâului; nasul, gura, bărbia sunt foarte potrivite la măsuri, iar ochii atât dar au, ca și cum ar soarbe inima privitorilor; cu toate acestea căutătura este cu stăpânire; și, privind cineva cu înțelepciune și cu luare aminte în fața acestei sfinte Icoane, va vedea caracter de mare neam, amestecat cu o blândete, cu care arată că este însăși Maica lui Dumnezeu închipuită pe Icoană și plină de Dar dumnezeiesc și nu poate nimeni să o privească fără să nu simtă în inima sa dulceață duhovnicească, bucurie și umilință, fără numai de va fi vreun om prea îndărătnic și întunecat la minte, ca să nu simtă nimic din acestea, că numai din privirea ei se încredințează fiecare cum că nu este săvârșită de mână de om, precum mărturisesc și străinii care vin de o văd, că nu stă numai într-un chip sfânta ei față, ci uneori se cam smolește, alteori se îngălbenește. Iar la privegherile cele de toată noaptea, la praznice împărătești și mai ales pe 12 iulie, ziua ei de prăznuire, atât este de veselă și voioasă, cum este un trandafir, încât privitorilor nu li se pare că văd chip, ci ca și cum ar privi chiar pe adevărata Maică a lui Dumnezeu. Și stă în strană în mijlocul bisericii, cu podoabe încuviințată, atrăgând ochii tuturor și nesățioase priviri având. Și precum odinioară a văzut-o Sfântul Dionisie Areopagitul, în Sfântul Sion, asemenea și în Sfântul Munte a văzut-o, treaz fiind, în dumnezeiască vedenie, Cuviosul Marcu, ucenicul Sfântului Grigorie Sinaitul, șezând pe scaun, ca o Împărăteasă, înconjurată de îngeri și de arhangheli și de toți cuvioșii Sfântului Munte, slăvind-o și închinându-i-se ei, care avea palate de aur înalte, către partea ce se cheamă Vigla. În acest loc acum, cu ajutorul ei, s-a făcut Schitul Prodromu cu această biserică, întru slava Fiului ei, spre mântuirea monahilor români și a tuturor credincioșilor ortodocși.”⁹

⁹ *Mineitul pe iulie*, EIBMBOR, București, 1984, pp. 129-132.

Am redat mai sus *Sinaxarul* slujbei dedicată Sfintei Icoane *Prodromița*, fără a prezenta și minunile relatate acolo, pentru a nu lungi prea mult textul. Dintre acestea o voi prezenta doar pe cea făcută asupra lui Nectarie Protosaltul (1808-1903). El cânta în biserică ca „un înger în trup”. Era foarte blând, nevoitor în post, rugăciune și lacrimi. Era numit „Cucuzel Vlahul”, „Noul Cucuzel”, „Privighetoarea Sfântului Munte”, „Privighetoarea Moldovei”.

Viața lui pornește de sub aceleași orizonturi ca ale lui Nicolae Grigorescu. Era un copil dintr-o familie de țărani credincioși, cu mai mulți copii, din Huși. Ca și Nicolae Grigorescu, are un dar deosebit de la Dumnezeu: Grigorescu spre pictură, iar Nectarie spre muzică. Și așa cum lui Nicolae Grigorescu i-a fost valorificat darul în cadrul bisericii, așa și Nectarie este luat de mic la Episcopia din Iași, ca să învețe muzica psaltică. Ca și Grigorescu uimește pe toți cu darul său. De aceea ieromonahul Macarie, dascălul de psaltichie de la Mitropolia din București, a voit să-l ia cu sine și să-l facă dascăl și protosalt. Dar Nectarie, neiubind cinstea și slava acestei lumi, pleacă la Sfântul Munte Athos. Aici drumurile celor doi tineri, foarte asemănători ca viață și talanți primiți de la Dumnezeu, se separă. Nectarie alege *mai binele*, iar Grigorescu numai *binele*.

„Într-adevăr, părintele Nectarie merge cu fratele său la chilia Vigla de sub vârful Athosului, unde a petrecut 16 ani în aspră nevoiță, asemenea marilor sihaștri atoniți. (...) Tot acolo, în pustie, a deprins cuviosul Nectarie în chip desăvârșit meșteșugul cântării bisericesti pe psaltichie. Fiind înzestrat de Dumnezeu cu glas îngeresc, cânta așa de minunat, cum nu mai cânta alt călugăr în tot Sfântul Munte. (...) Era chemat la praznice împărătești să cânte la mânăstirile din Sfântul Munte, de la Ierusalim. (...) Când începea să cânte, pelerinii și slujitorii se urcau pe străni și prin galerii, (...) se urcau pe ferestrele din afară să-l asculte și să-l vadă cântând (...). Așa a petrecut cuviosul Nectarie în chilia Vigla, cu fratele Său Atanasie, în neîncetată rugăciune, în cântări dumnezeiești și în mângâierea Duhului Sfânt, până în anul 1862, când s-a sfințit biserica de la schitul românesc Prodromu. Apoi s-au așezat amândoi în schit. Și a rămas schimonahul Nectarie în Prodromu încă 40 de ani, până la sfârșitul vieții, făcând ascultare, cu multă smerenie, împreună cu toți frații și părinții (...). Când a venit cuviosul Nectarie la schitul

Prodromu, n-a *aflat nici o cântare în românește*, după cum se cântă în Sfântul Munte, și îndată s-a pus cu multă silință și a tradus toate cântările din grecește în românește, iar pe unele le-a compus din nou. După ce intra în chilia lui, se apuca de scris și de tradus cântări bisericești, *care i se păreau mai frumoase*, pentru a împodobi Biserica lui Hristos ca pe o *adevărată mireasă*. Cât a trăit cuviosul Nectarie Protopsaltul la schitul Prodromu a scris *Doxastarul* la toți sfinții de peste an care au privegheri, precum și la Triod și Penticostar. A mai scris stihiri la toți sfinții, precum și polielee, heruvice, axioane și chinonice. A scris încă anixandarele mari și mici și a pus prohodul Domnului pe psaltichie. Acestea sunt cele mai importante contribuții ale schimonahului Nectarie la îmbogățirea muzicii psaltice românești. De asemenea a format o școală de psaltichie pentru călugări, renumită în tot Muntele Athos. (...) Despre cuviosul Nectarie, când avea 70 de ani (în 1889), cineva care l-a cunoscut personal spunea: «Părintele Nectarie protopsaltul este de statură înaltă, om frumos și plăcut la față, bătrân. Vocea sa este sonoră, dulce și lină. Cântând, nu se observă nici o mișcare pe figura lui, așa că s-ar părea că nu este el cel care cântă. Toate cântările compuse de el sunt line și fără figuri, dar întrunesc seriozitatea și plăcutul. De aceea, ascultătorii nu se pot dezlipi de a-l auzi cântând. Modulația vocii este așa de desăvârșită la el, încât, deși are un volum de voce puternică, nu întrebuițează în cântările bisericești decât atât cât este necesar în deșteptarea simțului religios prin cântare». (...) Spuneau ucenicii lui că părintele Nectarie avea mare evlavie către Preasfânta Născătoare de Dumnezeu. Căci cu ajutorul ei a dobândit darul rugăciunii lui Iisus și a învățat în chip desăvârșit cântarea bisericească. Tot cu puterea ei a fost izbăvit de otrăvire și de zavistia oamenilor și a viclenilor diavoli. Pentru aceasta a compus în cinstea Maicii Domnului cele mai alese axioane, iar la praznicele ei *cânta ca un înger de frumos*.¹⁰

Bineînțeles că protopsaltul Nectarie o numea pe Maica Domnului „Prodromița”, căci el vine la Schitul Prodromu în 1862, iar în 1863 este adusă aici icoana *Prodromița*. Astfel, cuviosul Nectarie trăiește patruzeci de ani la Prodromu sub acoperământul Prodromiței,

¹⁰ Păr. Ioanichie Bălan, *op. cit.*, pp. 494-496.

despre care aflăm următoarea minune: „Când părintele Nectarie avea 90 de ani, i-a rânduit starețul pe monahul Arcadie să-l îngrijească. Într-o zi, fiindu-i ucenicul la ascultare, bătrânul stătea în chilie și compunea o stihiră în cinstea Maicii Domnului. Deodată, vrăjmașul diavol a intrat la el în chip de om înfricoșat și, apucându-l cu mâinile de haine, l-a târât afară pe pietre, ca la doi km, până la malul mării, vrând să-l înece în valuri. Dar cuviosul, cerând cu lacrimi ajutorul Maicii Domnului, îndată i-a apărut la liman Preasfânta Fecioară Maria, în chipul icoanei făcătoare de minuni numită *Prodromița*. Atunci diavolul l-a lăsat și s-a făcut nevăzut. După un ceas, l-a găsit ucenicul zăcând jos, zdrobit și abia viu. Apoi, ridicându-l, l-a dus la chilie și l-a îngrijit până s-a făcut sănătos. În vara anului 1903, Cuviosul Nectarie Protopsaltul s-a strămutat la veșnicele lăcașuri, fiind în vârstă de 95 de ani, din care 75 de ani de nevoiță călugărească. Astăzi osemintele sale se odihnesc în cimitirul schitului Prodromu, iar sufletul lui cântă în cer, cu sfinții, măririle lui Dumnezeu”¹¹.

Concluzii

Am văzut că, la mijlocul secolului al XIX-lea, *românirea* a devenit un subiect foarte aprins. Pornindu-se de la românirea cântărilor (Anton Pann), românirea a cuprins toate aspectele vieții poporului român. Din păcate, au fost și oameni care s-au opus acestui proces. Prin pronia Sa, Dumnezeu a făcut ca specificul nostru românesc să fie dezvoltat, păstrat și promovat, nu izolându-ne de celelalte popoare, ci unindu-ne cu toții, fiecare cu specificul lui și îmbogățindu-ne unii pe alții prin afirmarea identității fiecăruia. Dumnezeu a arătat că încurajează acest proces de românire prin faptul că i-a ajutat pe cei care au realizat aceasta. Cuviosul Nectarie Protopsaltul, otrăvit de cei care nu încurajau românirea cântărilor, a fost vindecat în mod minunat de Născătoarea de Dumnezeu. Mai mult decât atât, El ajută pe cei care căutau să redea chipul românesc al Maicii Domnului, precum este cazul lui Nicolae Grigorescu. Dumnezeu îi ajută pe ieroschimonahul Nifon să întemeieze în Sfântul Munte un schit românesc, iar acesta nu a mers să facă icoana Maicii Domnului la

---

¹¹ *Ibidem*, p. 497.

un grec, ci a mers la Iași, ca să o facă un român, ca să fie după specificul nostru românesc. Și atunci, Maica Domnului a arătat că-i este plăcută această căutare a chipului românesc al ei și a zugrăvit icoana *Prodromița* prin minune dumnezeiască. Și icoana aceasta românească, fără să se închidă, să se izoleze în naționalism, ci punctând specificul nostru românesc, se deschide și se îmbogățește din legătura cu specificul altor popoare, cărora și lor Maica Domnului le-a dat icoane pentru ei, nefăcute de mână, zugrăvite în specificul fiecărui popor. Un astfel de exemplu îl constituie icoana Maicii Domnului nefăcută de mână, dată lui Alipie, iconarul de la Lavra Pecerskaia din Kiev, pentru a fi îndrumătoare și sprijinitoare a poporului rus, și de aceea această icoană prezintă chipul rusesc al Maicii Domnului.

În ceea ce privește procesul de românire, au existat diferite forme și trepte de înțelegere a acestuia. Cea mai cunoscută este românirea susținută de gruparea reprezentată de Alexandru Ioan Cuza, Mihail Kogălniceanu, Nicolae Bălcescu, Ana Ipătescu, Mihai Eminescu, Anton Pann, Nicolae Grigorescu, despre care am vorbit mai sus. Este gruparea francofonă, urmând idealurile Revoluției franceze de la 1789. Prin aceasta se urmărește românirea în primul rând pe orizontală. Se caută aflarea și dezvoltarea specificului poporului român și al naturii române din perspectiva bunului simț, al conștiinței. Aceștia erau preocupați de românire, dar nu erau preocupați de sfințenie, de Ortodoxie, de mântuire. De aceea nu erau și practicanți ai vieții creștine, după cum ardeau de dorul patriotismului. Ei nu erau întotdeauna în cele mai bune relații cu Biserica Ortodoxă și nu erau persoane care să simtă în mod vital necesitatea Sfințelor Taine, a sfințelor nevoițe (post, rugăciune etc.). Putem vorbi de o românire naturală, o românire la nivelul conștiinței, al bunului simț. Este o românire bună, și aceasta este cea mai cunoscută, fiind cea mai prezentată de manualele de istorie. Fiind de obicei singura prezentată, este de multe ori considerată și cea mai înaltă formă de românire care se poate realiza. Și atunci, sufletul copilului își îndreaptă toată evlavia spre acest gen de românire și spre cei care au realizat-o.

Există însă o românire mai înaltă, mai bună, pe care am putea să o numim „sfânta românire”, „românirea ortodoxă”, „românirea mântuitoare”. Ca reprezentanți ai ei am menționat mai sus, în această

perioadă, pe Sfântul Calinic de la Cernica, protopsaltul Nectarie, ieroschimonahul Nifon Ionescu, zugravul Iordache Nicolau, mitropolitul Veniamin Costachi și mitropolitul Grigorie Dascălul. Aceștia au fost mistuiți de dorul de neam, de țară, de pământ românesc, dar, cel puțin în aceeași măsură, de dorul de Dumnezeu, de Biserica Lui. Ei au realizat că adevărata împlinire a unui popor nu se reduce la bunul simț, la conștiință, ci se realizează atunci când un popor, o țară, se constituie ca Biserica a Domnului Iisus Hristos, se îplinește ca trup al Mântuitorului. Ei au înțeles și au trudit, în acest sens, ca să scrie istoria poporului în forma ei cea mai curată, ca zidire a unui popor, a unui pământ, a unei țări, zidire a acestora ca Biserica a Dumnezeului Celui Viu. De aceea s-au nevoit atât în planul patriotismului, dar și în planul ortodox, rugându-se, postind, pustnicindu-se, mucenicindu-se, spovedindu-se și împărtășindu-se, ca totul să se îplinească în asemănarea cu Domnul Iisus Hristos, în sfânta românie. Este sfânta românie, istoria ortodoxă, cea mai adevărată scrisă de toți românii ortodocși, care se nevoiesc și ard pentru dragostea de Dumnezeu și de neam, de țară și popor. Este istoria scrisă de cei cu suflet îngeresc, „de copiii cu păr bălai, care schimbă vremea” (Ion Creangă). Ei realizează adevărata istorie, pentru că sunt cu Dumnezeu și Dumnezeu este cu ei. Așa este, pentru că *Prodromița* a fost dată ca să ne arate Bunul Dumnezeu pe cine iubește cel mai mult și spre ce trebuie să tindem noi cel mai mult, spre ce trebuie să ne formăm în primul rând evlavia. *Prodromița* vine la protopsaltul Nectarie, la Nifon Ionescu, la zugravul Iordache Nicolau și la cei ca ei, care, în curăție, în post, rugăciune, metanii, spovedanii și împărtășanii, slujesc lui Dumnezeu și țării. Aceasta nu înseamnă că erau fără de păcat. Pictorul Iordache Nicolau greșește imediat după minunea cu *Prodromița*, dând cu luciu pe icoană, după cum singur mărturisește. Dar se nevoiau unind Ortodoxia și româniea. Această sfântă românie este mai puțin prezentată în manualele de istorie, iar uneori nu apare deloc. Este păcat aceasta, pentru că aici trebuie orientată în primul rând formarea evlaviei copiilor și tinerilor noștri. Mari traume și dezorientări produce neprezentarea acestei sfinte românie.

Între cele două grupări și orientări privind realizarea româniei au fost și sunt și relații bune, dar uneori și relații tensionate. Un exemplu de bună relație este Sfântul Calinic de la Cernica. El semnează

al treilea actul Unirii de la 1859. Astfel, sfântul îndemna pe preoți, spunându-le: „A învăța pe oameni să se iubească între dânșii, să-și iubească patria, să jertfească orice interes pentru fericirea ei viitoare, care este pentru voi și copiii noștri, este datoria noastră”¹². La rândul lui, Cuza Vodă îl iubea atât de mult pe Sfântul Calinic, încât în momentul în care „ministrul de Culte Scarlat Crețulescu, supărat pe Sfântul Calinic și intrând în audiență la domnitor, i-a spus: «Măria Ta, să iscăliți decretul de suspendare a episcopului de Râmnic și darea lui în judecată, iar dacă nu, să-mi primiți demisia.»”, domnitorul i-a răspuns: „Demisia dumitale pot să o primesc, iar decretul contra episcopului de Râmnic niciodată nu-l voi semna!». Apoi, cu voce înaltă, a strigat: «Măi Scarlate, acela, episcopul Râmnicului, Calinic, este adevăratul și sfântul călugăr al lui Dumnezeu și ca el altul nu mai este în toată lumea»”¹³. Exemple de relație tensionată pot fi văzute în *Istoria Sfintelor Mănăstiri Neamțu și Secu*, scrisă de Andronic Popovici¹⁴.

Trebuie avută mare grijă în formarea unei evlavii autentice, bine proporționată și orientată. Țelul nostru este să ne constituim ca Biserică românească, ca Biserică națională¹⁵, alături de Bisericile celorlalte neamuri, și atunci ne vom împlini ca popor, ca țară.

Sfânta Icoană *Prodromița* reprezintă pentru noi un semn al dragostei mari a Domnului nostru Iisus Hristos față de poporul român și față de împlinirea noastră. Într-o perioadă de renunțare la credință, Maica Domnului ne dă un reazăm puternic pentru a rămâne creștini, arătându-ne nouă, românilor, cum trebuie să fim, spre ce trebuie să tindem.

Părintele arhimandrit Clement Haralam, fost ostenitor la Schitul românesc Prodromu din Muntele Athos, reliefa că această icoană este făcută de un mirean, astfel ea devenind simbolul evlaviei poporului. Este adevărat aceasta, dar mai bine spus ea este simbolul întregului popor, cler și mireni. Este simbolul acelor români care-și iubesc și neamul, dar și credința, dovedindu-le prin fapte și pe

¹² *Sfinți români și apărători ai legii strămoșești*, EIBMBOR, București, 1987, p. 537.

¹³ Pr. Ioanichie Bălan, *op. cit.*, pp. 433-434.

¹⁴ Un fragment din această istorie îl găsim și în *Cartea ascultării*, Editura Cartea Ortodoxă, București, 2011, p. 277.

¹⁵ Părintele Galeriu, *Ortodoxia și Sufletul Românesc*, Editura ASA, București, 2007, p. 145.

unele, și pe celelalte. Este steagul celor care văd împlinirea noastră în istorie, în constituirea noastră ca Biserică românească, națională, parte a Bisericii lui Hristos. Faptul că unul dintre hramurile Paraclisului Catedralei Mântuirii Neamului este „Sfânta Icoană *Prodromița*” ne întărește credința că Biserica noastră ne arată, prin icoana *Prodromița*, calea mântuirii neamului. De aceea ar trebui ca orice manual de istorie românească să o prezinte ca reper al nostru, al românilor. Acum, la împlinirea a 150 de ani de la zugrăvirea ei minunată, este necesară actualizarea ei în conștiința poporului român. Dacă Biserica noastră este hristocentrică și ecleziocentrică, și statul român, care tinde spre a se identifica cu Biserica, trebuie să devină un stat hristocentric și ecleziocentric.

Prodromița este o manifestare a specificului ortodox românesc între celelalte popoare, în Biserică. Bunul Dumnezeu a dat icoane nefăcute de mână fiecărui popor ortodox, după specificul lui. Dar această specificitate nu ne separă, nu ne izolează, deoarece toate icoanele au ceva în comun: strălucirea Duhului Sfânt, care este una, unică și ne unește.